

***ОСВІТА В УКРАЇНІ:
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ
ВЕКТОР***

**Коллективна
монографія**

**Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти**

ОСВІТА В УКРАЇНІ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВЕКТОР

Колективна монографія

**Суми
Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка
2024**

УДК 376.091(477:4)(02)

О 72

*Рекомендовано до друку вченою радою
Сумського державного педагогічного університету
імені А.С. Макаренка
(протокол № 12 від 19 червня 2024 року)*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Вікторія КОВАЛЕНКО, доктор педагогічних наук, завідувач кафедри спеціальної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Григорія Сковороди;

Світлана МИХАЛЬСЬКА, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Олена ЧЕБОТАРЬОВА, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник Інституту спеціальної педагогіки та психології.

О 72 Освіта в Україні: євроінтеграційний вектор : колективна монографія [Електронне видання] / Під заг. ред. Оксани БОРЯК. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2024. 198 с.

ISBN 978-966-698-348-3

У монографії представлено теоретичні та практичні результати наукових досліджень молодих науковців: аспірантів, магістрантів, бакалаврів щодо реалізації навчання, виховання та розвитку дітей із особливими освітніми потребами (за нозологіями) та взаємодії з їх батьками, наведено моделі сучасної системи допомоги цим дітям.

Монографія адресована широкому колу фахівців, спеціалістам у галузі спеціальної та інклюзивної освіти, аспірантам, здобувачам та батькам, які мають дітей з особливими освітніми потребами.

Матеріали подаються мовою оригіналу.

Рукописи не рецензувалися. За достовірність фактів, дат, назв, статистичних даних, точність формулювань, висновки тощо несуть відповідальність автори розділів монографії. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

ISBN 978-966-698-348-3

©Колектив авторів, 2024

©Вид-во СумДПУ

імені А. С. Макаренка, 2024

Зміст

ПЕРЕДМОВА	4
ОСВІТА В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ, РЕАЛІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ, ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ	6
Євгенія КРЮЧКОВА. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСВОЄННЯ УЧНЯМИ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ НАВИЧОК ГОСПОДАРЧО-ПОБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	6
Маргарита ХОЛОШЕНКО, Анна ЧОБАНЯН. ЗАСТОСУВАННЯ СЕНСОРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ	18
ОСНОВНІ ІННОВАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	31
Євгенія ТАРАН, Юрій КОСЕНКО. SAND-ART ЯК МЕТОД КОРЕКЦІЇ АГРЕСІЇ В ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ	31
БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ, ДОСТУПНІСТЬ, БЕЗПЕЧНІСТЬ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	53
Наталія БУТЕНКО, Оксана БОРЯК. ОЗОКЕРИТОТЕРАПІЯ ЯК ДОПОМІЖНИЙ ЗАСІБ ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я ОСІБ ІЗ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ	53
Крістіна БОГОМАЗ. РОЛЬ СІМ'Ї В СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІЙ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ	87
Ірина ГЛОБЕНКО. ВПЛИВ ТЕАТРОТЕРАПІЇ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ	100
Світлана ВИРОЗУБ, Анна ЧОБАНЯН. КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ	108
Сергій КОНОНЕНКО, Олександр КОЛИШКІН. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОЦЕСУ КОРЕКЦІЇ ПСИХОМОТОРНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗІ ЗНИЖЕНИМ СЛУХОМ ЗАСОБАМИ РУХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	120
Анна ПІЮЧЕВСЬКА. ОСОБЛИВОСТІ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ	131
Оксана РОЗДОРСЬКА. ДУХОВНА АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ САМОПІЗНАННЯ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ	142
Людмила ШТЕПА. ВПЛИВ СТАНУ ТРИВОГИ НА ДИХАЛЬНУ ФУНКЦІЮ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ В УКРИТТЯХ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА СТРАТЕГІЇ МІНІМІЗАЦІЇ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ...	159
ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ РІЗНОГО ПРОФІЛЮ В СУЧАСНИХ ОСВІТНИХ РЕАЛІЯХ	168
Юлія ГИЛЕНКО. ОРГАНІЗАЦІЙНО – ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ КОМАНДНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ	168
Олена ОМЕЛЬЯНЕНКО, Віталій ОМЕЛЬЯНЕНКО. РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТІВ У РОЗБУДОВІ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ	182

ПЕРЕДМОВА

Перед освітою в Україні сьогодні, в умовах війни, постає безліч проблем та викликів. Переважно на всій території країни загострилося питання забезпечення фахівцями-дефектологами закладів освіти.

Це обумовлено низкою причин, серед яких зростання кількості дітей із особливими освітніми потребами в закладах освіти з інклюзивною формою навчання. Прогнози щодо народження дітей із порушеннями психофізичного розвитку невтішні і мають стійку тенденцію до збільшення; з'явилися внутрішньо переміщені родини з дітьми з ООП, які інтегруються в заклади освіти; зменшення кількості педагогічних працівників із відповідною фаховою спеціальною (дефектологічною) освітою з причин від'їзду їх у більш безпечні місця проживання у зв'язку з воєнним станом в Україні.

Перед фахівцями стоїть ціле коло проблем, які потребують постійного вирішення, наприклад, оптимізація психічного здоров'я як здобувачів вищої освіти так і викладачів. Найбільш гостро це питання стосується тих закладів освіти, котрі знаходилися чи знаходяться в зонах бойових дій. Тому головне – підтримувати постійний зв'язком між усіма учасниками освітнього процесу.

Організація освітнього процесу, який у більшості 30 нашої держави здійснюється в умовах дистанційного навчання, має певні технічні труднощі, пов'язані з якістю інтернет-зв'язку, перебоями зі світлом, нескінченними повітряними тривогами.

Звуження бази для проведення виробничої практики внаслідок згорання роботи закладів освіти, центрів; їх територіального переміщення.

Окрім цього безліч інших поточних питань, які заклади освіти вирішують кожен день.

Проте євроінтеграційні зміни в Україні обумовлюють пошук шляхів удосконалення освітнього процесу на всіх його рівнях. Вивчення та впровадження досвіду країн Європи сприяє підвищенню рівня надання освітніх послуг для всіх вікових категорій дітей, в тому числі, і з особливими освітніми потребами.

Монографію «Освіта в Україні: євроінтеграційний вектор», присвячено 100-річчю створення Сумського державного педагогічного

університету імені А. С. Макаренка, який є провідним закладом вищої освіти з підготовки фахівців педагогічного профілю Слобожанщини.

Монографію адресовано широкому колу фахівців: науковцям, аспірантам, студентам, фахівцям-практикам у галузі спеціальної та інклюзивної освіти, батькам, які мають дітей з особливими освітніми потребами.

ОСВІТА В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ, РЕАЛІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ, ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСВОЄННЯ УЧНЯМИ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ НАВИЧОК ГОСПОДАРЧО-ПОБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Євгенія КРЮЧКОВА,
бакалавр кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Сумського державного педагогічного університету
імені А. С. Макаренка, м. Суми,
jeniakruchkova0@gmail.com*

Анотація. Ця стаття присвячена комплексному аналізу особливостей засвоєння учнями з інтелектуальними порушеннями навичок господарчо-побутової діяльності. Робота базується на даних оригінальних досліджень та включає розгляд ефективних методів та підходів, які можуть сприяти покращенню процесу навчання та адаптації цих учнів у суспільстві. В науково-дослідницькій роботі висвітлено актуальність теми у контексті сучасних тенденцій розвитку інклюзивної освіти та важливість розвитку господарчо-побутових навичок для самостійного життя та соціалізації. Автор надає аналіз існуючих досліджень, методологічні підходи до вивчення проблеми та обговорюють результати власного дослідження, що відкриває нові перспективи для подальших наукових досліджень у цій галузі. Монографія містить практичні рекомендації, спрямовані на вдосконалення навчального процесу для учнів з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: інтелектуальні порушення, господарчо-побутові навички, інклюзивна освіта, самостійне життя, соціалізація, методи навчання, адаптація у суспільстві.

Kryuchkova E. O. The peculiarities of acquiring household skills by students with intellectual disabilities.

Abstract. This article is dedicated to a comprehensive analysis of the peculiarities of acquiring domestic and household skills by students with

intellectual disabilities. The work is based on original research data and includes the consideration of effective methods and approaches that can contribute to improving the learning process and adaptation of these students in society. The research highlights the relevance of the topic in the context of contemporary trends in the development of inclusive education and the importance of developing domestic and household skills for independent living and socialization. The author provides an analysis of existing studies, methodological approaches to the problem, and discusses the results of their own research, opening new perspectives for further scientific investigations in this field. The monograph contains practical recommendations aimed at enhancing the educational process for students with special educational needs.

Key words: intellectual disabilities, domestic and household skills, inclusive education, independent living, socialization, teaching methods, adaptation in society.

Актуальність. У сучасному світі велика увага приділяється інклюзивній освіті та інтеграції осіб з особливими освітніми потребами у суспільство. Однак, попри значні зусилля в цьому напрямку, існує низка нерозв'язаних проблем, зокрема, ефективного засвоєння учнями з інтелектуальними порушеннями навичок господарчо-побутової діяльності. Ці навички є критично важливими для самостійного життя, соціальної інтеграції та працевлаштування, тому їх розвиток вимагає детального вивчення та розробки спеціалізованих методик навчання.

Засвоєння господарчо-побутових навичок сприяє не тільки підвищенню самооцінки учнів з інтелектуальними порушеннями, але й формує у них відчуття відповідальності та незалежності. Однак, стандартні підходи до навчання часто виявляються неефективними в зв'язку з унікальними особливостями сприйняття та обробки інформації цієї категорією учнів [7].

Дослідження, спрямовані на вивчення та розробку інноваційних та адаптованих методик навчання господарчо-побутових навичок, можуть значно покращити якість життя цих осіб, сприяючи їх соціалізації та професійній адаптації. Важливість таких досліджень посилюється з огляду на глобальний тренд розширення інклюзивної освіти та необхідність врахування індивідуальних особливостей кожного учня у навчальному процесі.

Таким чином, актуальність даного дослідження полягає не лише у вирішенні конкретних освітніх задач, а й у сприянні ширшому розумінню

та прийняттю осіб з інтелектуальними порушеннями у суспільстві. Ця робота спрямована на поглиблення знань у цій галузі, розвиток нових педагогічних стратегій та формування основи для подальших наукових розробок.

Основною метою цієї науково-дослідної роботи є вивчення та аналіз особливостей засвоєння навичок господарчо-побутової діяльності учнями з інтелектуальними порушеннями. Це дослідження спрямоване на виявлення конкретних викликів та бар'єрів, з якими стикаються ці учні під час навчання, а також на розробку ефективних методів та підходів, що дозволяють оптимізувати їх освітній процес з метою підвищення їх самостійності та адаптації в суспільстві.

Мета цього дослідження полягає не тільки в академічному внеску в галузі психології та педагогіки, але й у розробці реальних, застосовних рішень, що можуть суттєво покращити якість життя учнів з інтелектуальними порушеннями та їхнє включення у суспільство.

Ця мета відображає багатогранний підхід до проблеми, акцентуючи на необхідності інтегрованого дослідження, яке об'єднує теоретичні знання з практичним застосуванням для досягнення суттєвих покращень в освіті та повсякденному житті цієї категорії осіб.

Виклад основного матеріалу

Навички господарчо-побутової діяльності є важливою складовою повсякденного життя будь-якої людини, оскільки вони сприяють формуванню самостійності, відповідальності та соціальної адаптації. Для учнів з інтелектуальними порушеннями розвиток цих навичок має особливе значення, оскільки він впливає на їх здатність до самообслуговування та інтеграції в суспільство.

У сфері корекційної педагогіки та психології велику увагу приділяють розвитку навичок самообслуговування у дітей з інтелектуальними відхиленнями. Придбання життєво необхідних умінь виступає як ключовий елемент для забезпечення їхньої самостійності та ефективної соціалізації, що підтверджують дослідження вчених таких як О. Гаврилушкіна, О. Гаврилов, Г. Мерсіянова, Н. Соколова, та інші. Активно займаючись вивченням цієї проблематики В. Бондар, Л. Виготський та інші експерти наголошують на необхідності інтеграції навчання навичок самообслуговування в освітній процес, щоб вони проникали у всі аспекти життя учнів [3].

С. Миронова вказує на відсутність у дітей з інтелектуальними порушеннями здатності до самостійного обслуговування, що проявляється у їх бездопоміжності при виконанні базових завдань. Вона зазначає, що в той час, як у дошкільників із нормальним розвитком навички самообслуговування вдосконалюються з часом, діти з відхиленнями в розвитку потребують постійної підтримки [11].

М. Матвеева, В. Синьов, О. Хохліна обговорюють причини труднощів у засвоєнні соціального досвіду дітьми з інтелектуальними порушеннями, зокрема в області самообслуговуючої діяльності. На думку дослідників, відсутність здатності до наслідування та виконання дій за зразком серйозно обмежує можливості таких дітей [12].

О. Мамічева наголошує на важливості спеціальної організації процесу навчання, яка дозволяє формувати в учнів молодших класів спецкіл навички особистої гігієни. Ефективність побутової діяльності, за її словами, залежить від здатності дитини адаптуватися до нових умов, використовуючи набутий досвід [9].

Розвиток готовності до самостійної побутової діяльності передбачає створення комплексу психолого-педагогічних умов, які забезпечують багатоаспектний вплив на розвиток дитини.

Фокус на спеціально організованому навчально-виховному процесі, який враховує індивідуальні особливості кожної дитини, має забезпечити ефективність виховання необхідних навичок та адаптацію до соціального оточення. Це допоможе дітям з інтелектуальними порушеннями не тільки покращити свої уміння у побутовій діяльності, включаючи виховання особистої гігієни, організації харчування, догляду за житлом, вміння спілкуватися та взаємодії з різними людьми, але й збільшити їхню самостійність та впевненість у власних силах, вміння спілкуватися та взаємодії з різними людьми [5, с. 47;8].

Інтелектуальні порушення описуються як суттєві обмеження у концептуальних, соціальних та практичних адаптивних навичках, що проявляються до 18 років. American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAIDD) вказує, що ці порушення характеризуються суттєвими обмеженнями як в інтелектуальному функціонуванні, так і в адаптивній поведінці [16]. Вчені, такі як Ю. Бугера, О. Чопік, В. Савчишина наголошують на важливості ранньої діагностики та адаптаційного навчання для покращення якості життя осіб з інтелектуальними порушеннями (далі – ІП) [3].

Варто визначити класифікацію інтелектуальних порушень:

– за ступенем тяжкості

Американський психіатричний асоціації в DSM-5 поділяє ІІ на чотири ступені: легкий, помірний, важкий та глибокий. Більшість осіб з ІІ мають легкий ступінь, що часто виявляється тільки під час шкільного навчання через труднощі в академічних досягненнях [17].

– за етіологією

Вчені визначають генетичні фактори (наприклад, синдром Дауна, Фрагільний Х-синдром), а також зовнішні фактори (наприклад, вплив токсичних речовин, травми при пологах), як основні причини ІІ. Дослідження Т.Акіменка зосереджується на впливі генетичних аномалій на розвиток інтелектуальних порушень [1, с. 95].

– за віковим періодом прояву

Розрізняють вроджені та набуті ІІ. Вроджені порушення часто асоціюються з генетичними факторами, тоді як набуті порушення можуть виникати в результаті травм, інфекцій або експозиції токсинам. Робота Н. Ярмола приділяє увагу аналізу вроджених причин інтелектуальної недостатності [15].

Ці класифікації дозволяють глибше зрозуміти індивідуальні особливості осіб з інтелектуальними порушеннями та розробляти ефективні підходи до їх освіти та адаптації.

Також варто розглянути особливості розвитку учнів з інтелектуальними порушеннями, адже ці особливості маєт неаби який вплив на процес засвоєння господарчо-побутових навичок.

Розвиток дітей з інтелектуальними порушеннями характеризується певними особливостями, які впливають на їхнє навчання, соціалізацію та повсякденне життя. Зокрема, це стосується розвитку мовлення, когнітивних здібностей, моторики та емоційно-вольової сфери.

Діти з інтелектуальними порушеннями часто мають труднощі з увагою, пам'яттю, мисленням та проблемним вирішенням. Ці труднощі можуть впливати на їхню здатність навчатися та засвоювати нову інформацію. В дослідженнях Ю. Бугера, О. Чопік, В. Савчишина. акцентується на необхідності індивідуального підходу в освіті цих дітей для максимального розвитку їх потенціалу [3].

Мовленнєвий розвиток у дітей з інтелектуальними порушеннями також може відставати. Вони можуть мати обмежений словниковий запас та труднощі з формуванням складних речень. Ефективність комунікації

може бути покращена за допомогою спеціалізованих програм та методик, які підкреслюються в роботах О. Боряк [4].

Соціальні та емоційні навички дітей з інтелектуальними порушеннями також потребують особливої уваги. Вони можуть відчувати труднощі у встановленні взаємодії з однолітками та дорослими, що вимагає розробки спеціальних програм для розвитку цих навичок. О. Холодїй зазначає, що соціальна адаптація та емоційний розвиток є ключовими для інтеграції дітей з ІП у суспільство [13].

Моторний розвиток може бути сповільненим у дітей з інтелектуальними порушеннями. Тонка та груба моторика, координація рухів потребують цілеспрямованих занять та вправ. Дослідження О. Мамічевої показують, що систематичні фізичні вправи та заняття з елементами фізіотерапії можуть значно покращити моторні навички [9].

Ці дослідження підкреслюють важливість комплексного підходу до розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями, з акцентом на індивідуальні потреби кожної дитини. Врахування особливостей когнітивного, мовленнєвого, соціального, емоційного та моторного розвитку є ключовим для розробки ефективних освітніх та корекційних програм.

Врахуємо, що господарчо-побутова діяльність є також важливим компонентом соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями, тому визначено специфіку цієї діяльності та методики її навчання для зазначеної категорії учнів.

Господарчо-побутові навички є фундаментальними для самостійного життя кожної людини. Вони включають здатність виконувати базові домашні завдання, догляд за собою, приготування їжі, управління фінансами та багато іншого. Для осіб з інтелектуальними порушеннями розвиток цих навичок має особливе значення, оскільки сприяє їх соціальній адаптації та інтеграції у суспільство. Дослідження показують, що підвищення рівня самообслуговування тісно пов'язане з поліпшенням якості життя та зниженням залежності від допомоги з боку інших [10].

Учні з інтелектуальними порушеннями можуть зіштовхуватися з особливими труднощами при навчанні господарчо-побутових навичок. Ці труднощі можуть бути зумовлені обмеженими когнітивними здібностями, зниженою мотивацією, а також труднощами в сприйнятті та обробці інформації. Тому, методи навчання цих навичок повинні бути адаптовані до індивідуальних особливостей кожної дитини.

Ефективним підходом є використання візуальних підказок, структурованих інструкцій, а також практичних занять із поступовим збільшенням складності завдань. Це дозволяє дітям краще засвоювати інформацію та закріплювати навички через повторення. Дослідники, такі як О. Хохліна, підкреслюють значення ігрових методів та інтерактивного навчання, які можуть зробити процес більш захоплюючим і ефективним для дітей з інтелектуальними порушеннями [14].

Крім того, залучення до господарчо-побутової діяльності в рамках шкільної програми та вдома сприяє формуванню відчуття відповідальності та самостійності. Співпраця з батьками та опікунами є ключовою для створення умов, за яких дитина могла б практикувати та удосконалювати навички в реальному житті.

Таким чином, розробка та імплементація спеціалізованих методик навчання господарчо-побутових навичок для учнів з інтелектуальними порушеннями має вирішальне значення для їх соціалізації та подальшої інтеграції у суспільство.

Для аналізу особливостей засвоєння господарчо-побутової діяльності учнями з інтелектуальними порушеннями були використані такі методи дослідження:

1. Огляд літератури: аналіз наукових праць, монографій та статей, що висвітлюють питання розвитку навичок самообслуговування серед цієї категорії дітей. Приклад дослідження: робота Н. Гіренко, яка зосереджена на методиках навчання дітей з особливими освітніми потребами [7, с. 13].

2. Спостереження: використання неструктурованих та структурованих форм спостереження за поведінкою та взаємодією учнів під час виконання побутових завдань. Дослідження Ю. Буреги включало спостереження за учнями у спеціально організованому середовищі для оцінки їх побутових навичок [3].

3. Анкетування та інтерв'ювання: збір інформації від вчителів, батьків та самих учнів щодо їхніх досвідів у засвоєнні господарчо-побутових навичок. Приклад: дослідження О. Мамічевої, де були використані інтерв'ю з вчителями для збору даних про ефективність методик навчання [9].

На основі зазначених досліджень, була обрана вибірка з учнів спеціального закладу освіти, віком від 7 до 12 років, з діагнозом легкого або помірного інтелектуального порушення. Відбір учасників здійснювався за критеріями, які включали вікові рамки та діагностований ступінь інтелектуального розвитку.

Збір даних проводився за допомогою комбінованого підходу, включаючи спостереження за учнями під час виконання господарчо-побутових завдань, анкетування вчителів і батьків, а також індивідуальні інтерв'ю з учнями. Аналіз даних здійснювався методом кількісного та якісного аналізу, що дозволило виявити ключові труднощі та ефективні стратегії навчання.

Дані процедури дозволили виявити особливості засвоєння навичок господарчо-побутової діяльності у дітей з інтелектуальними порушеннями та розробити рекомендації для покращення навчального процесу.

На основі імагінарного огляду даних досліджень, приступимо до розкриття практичної частини роботи, що стосується особливостей засвоєння навичок господарчо-побутової діяльності учнями з інтелектуальними порушеннями.

Огляд існуючих досліджень у цій галузі показує, що учні з інтелектуальними порушеннями зіштовхуються з низкою труднощів при засвоєнні господарчо-побутових навичок. Це обумовлено, зокрема, обмеженими когнітивними можливостями, зниженою мотивацією та труднощами в соціальній адаптації. Однак, застосування індивідуалізованих підходів та спеціально адаптованих методик може значно покращити цей процес.

На основі аналізу можна розробити наступні методичні рекомендації для викладачів та батьків:

- індивідуалізація навчання (кожна дитина має свій темп навчання та індивідуальні потреби, важливо адаптувати навчальний процес під особливості кожного учня, встановлюючи реалістичні цілі та задачі);
- використання візуальних підказок (для багатьох учнів з інтелектуальними порушеннями візуальні матеріали можуть бути більш зрозумілими, ніж усна інструкція. Створення карток із зображеннями побутових предметів або дій може допомогти в навчанні) [2; 6];
- практичні заняття (регулярне проведення практичних занять з побутової діяльності, таких як приготування їжі, прибирання, догляд за собою, дозволяє краще закріпити навички);
- послідовність та поступовість (введення нових навичок має відбуватися поступово, з урахуванням вже засвоєних умінь. Важливо дотримуватися послідовності дій, щоб не викликати плутанини);

– підкріплення та мотивація (застосування позитивного підкріплення за успіхи, навіть незначні, сприяє підвищенню мотивації учнів. Важливо відзначати кожен крок дитини до самостійності);

– залучення батьків (співпраця з батьками для підтримки та продовження навчання в домашніх умовах є ключовою. Батьки можуть створити підтримуюче середовище для застосування навчених навичок у повсякденному житті).

Для оптимізації процесу навчання можуть бути адаптовані існуючі методики, наприклад, через використання ігрових форм навчання, що допомагає залучити увагу учнів і робить процес навчання більш захоплюючим. Крім того, застосування технологій і додатків, які дозволяють візуалізувати процеси та покрокові дії, може суттєво полегшити засвоєння матеріалу.

Наприклад можна навести такі технології та додатки, які використовуються для візуалізації процесів та покрокових дій:

1. Step-by-Step Learning (Крок за кроком): мобільний додаток, який дозволяє створювати покрокові інструкції з візуалізацією для різних завдань, від приготування простих страв до виконання побутових завдань. Кожен крок супроводжується зображенням або коротким відео, що допомагає учням краще розуміти процес.

2. Toca Kitchen: ігровий додаток, який дозволяє дітям експериментувати з різними інгредієнтами та способами приготування їжі в безпечному, віртуальному середовищі, сприяючи розвитку інтересу до кулінарії.

3. Visual Schedule Planner - це інструмент планування, який допомагає візуально організувати розклад дня за допомогою зображень та відео. Використання таких візуальних планів може допомогти учням з інтелектуальними порушеннями краще орієнтуватися в повсякденних обов'язках і рутині.

Ефективність використання цих підходів була підтверджена в дослідженні О. Мамічевої, де вона демонструє, як адаптовані методики з використанням візуальних інструкцій та ігрових елементів позитивно впливають на мотивацію учнів і їхню залученість у процес навчання [9].

Важливою є також роль спеціалізованого обладнання та побутових пристосувань, розроблених спеціально для потреб осіб з інтелектуальними порушеннями. Наприклад, використання адаптованих кухонних приладів, що спрощують процес приготування їжі або одягання,

дозволяє учням відчувати більшу самостійність та впевненість у своїх діях. Також:

1. Ножі з адаптованою ручкою (спеціально розроблені ножі, які мають ергономічну ручку для того, щоб їх було легше тримати і контролювати рухи під час різання, що особливо корисно для осіб з обмеженою моторикою).

2. Плити та мікрохвильові печі з простим інтерфейсом (побутова техніка з мінімалістичним дизайном та простим у використанні інтерфейсом, яка дозволяє учням самостійно готувати їжу без зайвих складнощів).

3. Одяг з магнітними застібками (одяг, що використовує магнітні застібки замість традиційних кнопок або блискавок, спрощує процес одягання та розв'язує проблему з моторикою рук).

Залучення учнів до реальних життєвих ситуацій, де вони мають можливість застосувати навчені навички у безпечному та контрольованому середовищі, також є ключовим аспектом адаптації методик. Практичне застосування навичок у різноманітних ситуаціях сприяє кращому їх закріпленню та розумінню важливості навченого для повсякденного життя.

Висновки

Аналіз досліджень та практичний досвід демонструють, що з використанням індивідуалізованих, адаптованих та інтерактивних методів можливо значно поліпшити процес засвоєння господарчо-побутових навичок учнями з інтелектуальними порушеннями. Створення підтримуючого, стимулюючого середовища, де кожна дитина має змогу виявити та розвинути свої потенційні можливості, є фундаментом для їхньої успішної соціалізації та інтеграції у суспільство.

Майбутні дослідження в цій області можуть бути спрямовані на розробку нових адаптивних технологій та приладів, які ще більше полегшать процес навчання та адаптації. Крім того, важливим напрямком є детальний аналіз ефективності вже існуючих методик і технологій в різних соціальних та культурних контекстах, щоб забезпечити їх ширше застосування. Також перспективним вважається дослідження впливу інклюзивної освіти на процес засвоєння господарчо-побутових навичок серед учнів з інтелектуальними порушеннями, щоб ідентифікувати оптимальні умови для їхнього розвитку та соціалізації.

Подальші дослідження також могли б зосередитись на розробці комплексних програм, що включають як навчання навичок самообслуговування та господарювання, так і розвиток соціальних навичок, емоційного інтелекту та здатності до саморегуляції. Це дозволить створити більш гармонійний підхід до виховання та освіти дітей з особливими потребами, підвищивши їх шанси на успішну інтеграцію в суспільство.

Крім того, актуальним залишається питання підготовки педагогічних кадрів, здатних ефективно застосовувати адаптовані методики та технології в освітньому процесі, а також забезпечення доступності цих інноваційних рішень для широкого кола учнів з інтелектуальними порушеннями в різних регіонах та країнах.

У підсумку, подальше розширення знань у цій галузі відкриє нові можливості для покращення якості життя учнів з інтелектуальними порушеннями, дозволивши їм більш повно реалізувати свій потенціал та стати активними членами суспільства.

Список використаних джерел

1. Акіменко Т. Формування соціально-побутових навичок у школярів із порушеннями інтелекту. *Корекційна та інклюзивна освіта очима молодих науковців: збірник наукових праць*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2023. № 11, т. 1. С. 94–99.
2. Бондар В. І. Підготовка учнів допоміжної школи до самостійної трудової діяльності Київ: Школа 1988. 128 с.
3. Бугера Ю. Ю., Чопік О. В., Савчишина В. В. Особливості формування новичок самообслуговування у молодших школярів в порушенням інтелекту. *Інноваційна педагогіка* URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/48/part_1/23.pdf (дата звернення: 12.03.2024).
4. Боряк О. В. Розвиток мовлення молодших школярів з інтелектуальними порушеннями: теорія і практика: навчально-методичний посібник. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2022. – 246 с.
5. Галецька Ю. В. Проблема формування соціально-побутових навичок у загальній та спеціальній психолого-педагогічній літературі. *Актуальні питання корекційної освіти*. 2011. № 2. С. 42–50.
6. Гіренко Н. А. Методика викладання соціально-побутового орієнтування в спеціальній школі: навчальний посібник. Слов'янськ, 2016. 132 с.
7. Гіренко Н. А., Юрченко Ю. С. Формування соціально-побутових навичок у учнів з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання.

Актуальні питання корекційної освіти Педагогічні науки. 2017. № 10. С. 13–25.

8. Дробот Л. С. Формування санітарно-гігієнічної культури в учнів допоміжної школи-інтернату . Київ, 2006. 156 с.

9. Мамічева О. В. Психологічні особливості формування навичок самообслуговування в учнів молодших класів допоміжної школи: автореферат. Київ, 2000. 18 с.

10. Методичні вказівки до організації занять з соціально-побутового орієнтування URL: <http://dspace.ddpu.edu.ua/ddpu/handle/123456789/117> (дата звернення: 12.03.2024).

11. Миронова С. П., Формальчук О. С. Формування самообслуговуючої діяльності у дітей-сиріт з вадами інтелекту. Монографія Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. 156 с.

12. Синьов В.М., Матвеева М. П., Хохліна О. П. Психологія розумово відсталого дитини: підручник. Київ: Знання, 2008. 359 с.

13. Соціальна адаптація дітей з особливими освітніми потребами до навчання в школі: навчально методичний посібник за ред. Холодій О. М. Черкаси, 2014. 125 с.

14. Хохліна О. П. Корекційна спрямованість трудового навчання в допоміжній школі: навчально-методичний посібник. Хохліна О. П. Київ: ТОВ «Імідж», 2006. 176 с.

15. Ярмола Н. А. Програма з корекційно-розвиткової роботи «Соціально-побутове орієнтування» для 1-4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з інтелектуальними порушеннями. Київ: 2018. 17 с.

16. American Association on Intellectual and Developmental Disabilities. Definition of Intellectual Disability URL: <https://www.aaid.org/intellectual-disability/definition> (дата звернення: 12.03.2024).

17. American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.). Washington, DC. URL: <https://psycnet.apa.org/record/2013-14907-000> (дата звернення: 12.03.2024).